Zpráva o ověření programu v praxi

~~průběžná~~/závěrečná

I.

Příjemce	Dům dětí a mládeže hlavního města Prahy
Registrační číslo projektu	CZ.02.3.68/0.0/0.0/16_032/0008238
Název projektu	Výukové programy jako efektivní prostředek propojování formálního a neformálního (zájmového) vzdělávání
Název vytvořeného programu	Cesta chleba
Pořadové číslo zprávy o realizaci	3.

II.

Místo ověření programu	**Datum ověření programu**		**Cílová skupina, s níž byl program ověřen**[1]
MŠ U divadla, Vítězná 1578, 274 01 Slaný	**1. ověření**	**2. ověření**	**1. ověření** **25 dětí** **MŠ U divadla, Vítězná 1578, 274 01 Slaný** **2. ověření** **25 dětí** **MŠ U divadla, Vítězná 1578, 274 01 Slaný**
	8.2.2019	**5.4.2019**	
	15.2.2019	**12.4.2019**	
	22.2.2019	**26.4.2019**	
	1.3.2019	**3.5.2019**	
	15.3.2019	**10.5.2019**	
	22.3.2019	**17.5.2019**	
	29.3.2019	**24.5.2019**	

[1] Uveďte stručně charakteristiku a velikost skupiny (např. 25 žáků 7. ročníku ZŠ apod.) a název organizace.

III.

1. Stručný popis procesu ověření programu

a) *Jak probíhalo ověření programu (organizace, počet účastníků, počet realizátorů atd.)?*

První ověřování programu probíhalo v období od 8. února a skončilo 29. března. Druhé ověřování probíhalo v období od 5. dubna do 24. dubna.

Obě ověření probíhala v rámci dopoledního programu MŠ v DDM „OSTROV" Slaný, kam děti doprovázela paní učitelka, v některých termínech v doprovodu asistenta pedagoga. Program o časové dotaci 16 hodin byl rozdělen do 7 bloků (6 x 2 hod. a 1 x 4 hod.). Účastníků ve skupině bylo nahlášeno 25, jednotlivých bloků se zúčastnil různý počet dětí podle absence jednotlivců. Docházka dětí na jednotlivé tematické bloky je zapsána v prezenčních listinách.
Ověřování se účastnil tvůrce a zároveň realizátor programu Mgr. Petra Libovická za neformální vzdělávání a realizátor Alice Rezková Šafaříková za formální vzdělávání, vybraných ověřování se účastnil supervizor. Tvůrci, kteří se podíleli na vzniku výukového programu, se vzájemně domluvili na podobě programu, který prohlubuje znalosti a vědomosti z RVP MŠ s prvky neformálního vzdělávání, jako jsou praktické činnosti, názorné ukázky atd. Daný program byl předán i realizátorovi programu za formální vzdělávání k připomínkování a následně k ověření s dětmi.
Výuka probíhala u všech setkání v Hudebním sálu, který disponuje kobercem, interaktivní tabulí a projektorem. Čtvrté setkání bylo rozloženo do sálu a do blízkého okolí DDM „OSTROV", kde děti při procházce pozorovaly znaky ročního období a polních prací přímo na poli. Poslední tematický blok probíhal v kuchyni DDM, kde děti společně s lektorem připravily těsto a upekly chlebové bochánky a housky. Na závěr celého výukového programu získalo každé dítě výuční list pekaře.

b) *Jaký byl zájem cílové skupiny?*
Zájem v obou skupinách dětí, které absolvovaly ověřování výukového programu, byl značný. V rámci přípravy na program byly cílové skupiny vždy vhodně motivovány vyučujícími za formální vzdělávání. Do většiny aktivit se děti zapojovaly s nadšením a energií. Většina dětí byla potěšena, že si může každou aktivitu vyzkoušet. Kladně byla také hodnocena videa, která byla populárně-naučná a vybraná s ohledem na věkovou kategorii dětí. Dále měly děti zájem o prvky činnostního učení, které měly možnost zažít v metodě učitel v roli. Velký úspěch měly u dětí hmatové činnosti: vlastnoručně namletá mouka, stavby z přírodnin, setí semen a práce se zeminou. Děti také měly možnost v průběhu programu vyzkoušet si vyřešit některé „problémy" v rámci hry a s využitím získaných informací. Největší zájem byl o poslední tematický blok, kdy děti společně s lektorem připravovaly a pekly pečivo, které následně mohly ochutnat.

c) *Jaká byla reakce cílové skupiny?*

Reakce dětí v průběhu obou ověřování byla na většinu aktivit pozitivní a děti se do připravených činností s nadšením zapojovaly. Střídání aktivit udržovalo u dětí zájem, praktické tvoření je velmi bavilo, vyzkoušely si nové věci a nové znalosti si praktickými ukázkami upevnily (kompetence schopnost učit se).
V rámci programů jsme se věnovali také teorii, snažili jsme se o zábavnou, pro děti přijatelnou formu. V rámci úvodních, tematických a závěrečných diskusí se postupně děti osmělovaly k delším větám, kladení doplňujících otázek (kompetence komunikace v rodném jazyce). Velmi kladně hodnotily děti aktivity spojené s určitou činností, skupinové práce, aktivity ve dvojicích či hry na odreagování, které byly dětem během každé lekce nabízeny.
Při druhém ověřování se potvrdilo, že děti lépe a rychleji zpracovávají informace, které se jim propojí s určitým zážitkem či činností. Mezi tyto činnosti patřila tvorba kvásku, probíhající v malých skupinách pod vedením lektorů, nakupování ve fiktivním obchodě, který nabízel velké množství surovin, vytváření vlastního sídla budovaného nově příchozími osadníky, průzkum blízkého pole a možnost zkoumat ornou půdu pod lupou, setí osení a jeho následné pozorování při růstu, mletí zrn či samotné pečení housek v závěru celého výukového bloku. Všechny tyto činnosti podpořily uchopení předávaných informací jednotlivým dětem. Propojení formálního vzdělávání s neformálním, kdy měly všechny děti tu možnost si vše vyzkoušet a mohly si většinu informací spojit s určitou aktivitou, pro mnoho dětí znamená prohloubení zájmu o dané téma a

vtažení do aktivity, při které by normálně pouze naslouchaly či se nudily. Děti se na další lekce těšily a byly plny elánu do nových aktivit. Na první vystoupení učitele v roli reagovaly děti bez problémů, pracovaly a reagovaly zcela přirozeně. Děti tuto metodu činnostního učení znají z MŠ, nebyly zaskočeny kostýmem a změnou lektorova chování.

Občasné vyrušování či neklid je pro skupiny tohoto věku normální a neustálé soustředění nebylo po dětech vyžadováno, protože všechny tematické bloky byly realizovány v dopoledních hodinách v době, kdy děti většinou mají aktivity venku. Občasné legrácky byly přijímány jako zpestření programu. V případě, že vyrušování překročilo jisté hranice, byla zopakována pravidla, která se na začátku výukového programu ve skupině stanovila. V dané skupině bylo i několik dětí se specifickými poruchami (program není pro děti s SP určen), které program absolvovaly ne vždy v přítomnosti asistenta, což bylo pro ověřování programu při některých činnostech velmi náročné.

2. Výsledky ověření

a) Výčet hlavních zjištění/problémů z ověřování programu:

V průběhu obou ověřování nebyly zjištěny žádné závažné problémy, které by program znehodnocovaly či posouvaly do jiné roviny. Náročná byla příprava na jednotlivé bloky (pomůcky, materiál, zajištění surovin, příprava zázemí – stěhování vybavení, příprava techniky). Při ověřování působila problémy neznalost konkrétní skupiny dětí (nepřiměřené reakce, výchovné problémy u jednotlivců, nevhodně poskládané skupinky od neformálního pedagoga při aktivitách - nutná domluva s formálním pedagogem). Během ověřování lektoři ladili detaily v zadání jednotlivých činností či rozsáhlost daných úkolů, jelikož některé úkoly byly naddimenzovány a nestačil na jejich realizaci stanovený čas. Pokud se jednalo o praktickou ukázku, čas na její realizaci se v programu prodlužoval a zkracoval se čas na relaxační hry, které se opakovaly maximálně dvakrát během jednoho tematického bloku, hry se záměrně z bloku neškrtaly, protože se realizátoři společně shodli, že protažení a odreagování od přísunu nových informací a praktických ukázek je pro děti potřebné a má to kladný dopad na jejich soustředění. Program je vystavěný celkově dobře, navazování jednotlivých témat je logické a pro děti přirozené. Každý tematický blok je vystavěn velmi podobně, obsahuje podobné množství teoretických informací, praktických ukázek a her na odreagování a protažení. Vybrané úlohy jsou přiměřené věkové skupině. Velká část teoretických podkladů opakuje či rozšiřuje učivo, které je zahrnuto v RVP.

a) Návrhy řešení zjištěných problémů:

Problémy s jednotlivými nejasnostmi v zadání byly během schůzek realizátorů podchyceny a na základě prvního ověřování byla zadání upravena do takové podoby, aby byla pro děti jasná, srozumitelná a přehledná pro druhé ověřování. Menší obtíže s předimenzovaností některých částí byly taktéž na základě společných reflexí realizátorů vyřešeny pomocí zkrácení času pro hry na odreagování, dohodnutí se na jejich neopakování a následné využití získaného prodloužení doby pro praktické ukázky a činností dětí, kdy se mohly samostatně či ve skupině zapojit do aktivity, která byla pro daný tematický blok zásadní. Prodlužoval se například čas na tvorbu kvásku a další praktické části, větší časový prostor pro diskuzi. Nezkracoval se čas vyhrazený pro teoretický základ, pouze se upravovala jeho podoba pro danou věkovou skupinu. Některé činnosti si učitel může dle zájmu velikosti skupiny dětí časově přizpůsobit a pracovat s dětmi s větší časovou dotací.

b) Bude/byl vytvořený program upraven?

Na základě prvního ověření již byly upraveny drobné nuance ve znění jednotlivých zadání úkolů či doporučené doby na jednotlivé činnosti. Zásahy do připraveného programu po druhém ověřování již nebyly potřebné.

c) Jak a v kterých částech byl program na základě I. ověření upraven?

1. *Blok: zjednodušení aktivit, zkrácení odpovědí, např. řekni 1 druh pečiva, který máš nejraději, řekni, co ráno snídáš – jednou větou (možnost vystřídání většího počtu dětí ve vybrané aktivitě).*
2. *Blok: zjednodušení potravinové pyramidy – vlož 1 druh potraviny do správného pole (možnost vystřídání většího počtu dětí ve vybrané aktivitě a rychlé střídání činností – udržení pozornosti dětí).*
3. *Blok: zjednodušení historických dat – použití četby a videa v návaznosti pro snadnější zopakování, delší čas na práci s přírodninami.*
4. *Blok: více času na vycházku do terénu a pozorování přírodních dějů, práce se zeminou a semeny – lepší zabezpečení proti vzniklému nepořádku a opatrnost při následném přenosu vysetých semen.*
5. *Blok: zařazení delší hmatové části – typy mouky a produktů z ní, pro větší názornost a lepší zapamatování.*
6. *Blok: profese – zařazení malého počtu profesí souvisejících i nesouvisejících s cestou chleba, pro větší přehlednost a názornost.*
7. *Blok: pečení pouze s názornou ukázkou lektora, bez nafoceného receptu, názornější.*

3. Hodnocení účastníků a realizátorů ověření[2]

a) Jak účastníci z cílové skupiny hodnotili ověřovaný program?

Děti hodnotily program převážně pozitivně, byl očividný jejich zájem o aktivity i činnosti nabízené realizátory (realizátory), zejména o ty, které byly spojeny s praktickou ukázkou či činností. V jednotlivých blocích byly používány různé nástroje k hodnocení a zpětné vazbě na program. Využívány byly i pomůcky z programu např. lano a pomocí něj rozdělení se na skupinky dle zadaných otázek, které byly zadány vždy s možností jasné odpovědi ANO - NE. Také hodnocení pomocí tzv. smajlíků, které děti používají v MŠ, se velmi osvědčilo pro rychlé zhodnocení činnosti. Na začátku i na konci každého tematického bloku se vždy hravou formou opakovaly nejen znalosti z předchozího bloku, ale i vstupní znalosti z MŠ k danému tématu. Děti se zapojovaly do diskuzí, neostýchaly se zeptat na informace, které jim byly nejasné, či měly potřebu si určité probírané téma doplnit. Záznamy s diskuzí před a po programu sloužily i jako podklady ke zpracování připomínek do programu. Děti i paní učitelky braly výukový program jako zpestření běžné docházky do MŠ, změnu výukového prostředí, možnost praktické práce.

b) Co bylo v programu hodnoceno v rámci ověřovací skupiny nejlépe?

Způsob zapojení dětí do volby aktivit (děti si zvolily, co chtějí v dané aktivitě dělat). Byl použit princip svobodné volby dítěte při výběru činnosti, ale zároveň byly děti vedeny k nastaveným pravidlům v chování. V souvislosti s možností volby je třeba upozornit na možná rizika spojená s absolutní volností dítěte a nedostatečnou kontrolou. Vhodné bylo i rozdělení dětí do více pracovních skupin, které umožňují uplatnění individuálního přístupu lektora. Skupiny pracují samostatně a individuální práce se v tomto případě stává praktickou a ne pouze papírovou a okrajovou záležitostí. Výhodou byla přítomnost více lektorů na programu (ve školním prostředí např. pedagog a asistent pedagoga). Rozdělení dětí do pracovních skupin – systematičnost a způsob informování dítěte o pracovních skupinách, jejich obsazenosti apod. Pozitivně byla vnímána i kombinace výuky s hrou a časté střídání činností. V rámci evaluace jednotlivých bloků a činností byly v obou ověřování nejlépe hodnoceny praktické činnosti a hry:

- *pečení housek a chlebových bochánků*
- *procházka do okolí MŠ a průzkum orné půdy pomocí lup*
- *výsev osení*
- *tvorba vlastního sídla*
- *relaxační hry Kvásek a Mistr pekař*
- *nakupování ve fiktivním obchodě a skládání surovin do potravinové pyramidy.*

c) Jak byl hodnocen věcný obsah programu?

Informace předávané dětem byly pečlivě vybírány, aby se děti nezahltily věcným obsahem a neztratily chuť do další práce. Vždy je důležité, aby realizátor správně vystihl hranici informací, které dětem předává. Výukový program Cesta chleba byl formálním pedagogem hodnocen kladně, obecně dobrý nápad, pěkně zpracovaný, zajímavý. Zásadní pro nás byla poznámka, že by v prostředí mateřské školy bylo velmi těžké daný program v takovém rozsahu zrealizovat. Nedostatečné zázemí v MŠ (např. cvičná kuchyňka pro děti, kde by se realizoval 7. blok programu – pečení), přítomnost jednoho pedagoga ve třídě, množství pomůcek atd. Propojení formálního a neformálního vzdělávání je velmi vhodné pro úspěšnost programu a jeho využití v praxi.

d) Jak bylo hodnoceno organizační a materiální zabezpečení programu?

Nevýhodou byl zvolený čas v dopoledních hodinách, které jsou určeny pro pobyt dětí venku. Bohužel nebylo možné na ověřování programu zvolit jinou dobu, s přihlédnutím k časové dotaci (16 hodin programu) a dennímu režimu MŠ. Vítanou změnou pro děti i formální pedagogy bylo využití prostor DDM „OSTROV" Slaný, které jsou k neformální výuce přizpůsobeny.

Lidé (tvůrci, realizátoři, supervizor i učitelky MŠ) zapojeni do projektu s různými úkoly dobře fungovali ve

[2] Vychází z evaluačních dotazníků žáků, učitelů, realizátorů programů – pracovníků neformálního vzdělávání či záznamů z rozhovorů s dětmi, které příjemce uchovává pro kontroly na místě.

svých rolích a respektovali se navzájem. Realizátoři programu nebyli příliš zatěžováni různými administrativními úkoly, které jsou součástí všech projektů, a velmi oceňovali „klid na práci". Organizační a materiální zabezpečení programu zajistil supervizor ve spolupráci s realizátorem za neformální vzdělávání. Materiální zabezpečení programu bylo velmi dobré a během realizace se nestalo, že by daná aktivita nemohla být vykonána pro špatné materiální zabezpečení. Dobré bylo i technické vybavení učebny. V nabídce byly nové materiály i pro děti neobvyklé pomůcky.

e) Jak byl hodnocen výkon realizátorů programu?
U zástupce za formální vzdělávání bylo možné se spoléhat na odbornost při výuce a zkušenosti s realizací vzdělávacích akcí. Různé přístupy k vedení programu ze strany lektora (realizátora) za formální a neformální vzdělávání dávaly lekcím potřebnou dynamiku. Střídání lektorů v jednotlivých tématech udrželo pozornost dětí. Děti odcházely z jednotlivých bloků programu spokojeny a vždy se těšily na další téma programu. Kladně byly hodnoceny i konkrétní hmatatelné výstupy pro děti.
Děti hodnotily dané bloky a výkony lektorů bezprostředně potleskem.
Partneři projektu se na sebe mohli spolehnout, pokud šlo o včasné dodávání materiálů a podkladů, dodržování časových termínů i rozdělení kompetencí před i v průběhu ověřování programu. Je zřejmé, že projekt a projektový tým může dobře fungovat jen tehdy, je-li projekt dobře připraven a lidé si včas plní své úkoly a vycházejí si vstříc. Ukázalo se, že je výhodou, jsou-li lektoři aktivní již v době přípravy projektu, aby mohli projekt „nastavit" podle svých představ.

f) Jaké měli účastníci výhrady/připomínky?
Děti většinou připomínkovaly proběhnutý tematický blok a připomínky se neopakovaly. V rámci jednotlivých reflexí probíhajících na závěr každého tematického bloku obou ověření děti spíše přicházely s pochvalou jednotlivých aktivit a jejich zaměření, vyslovené výhrady ze strany dětí nebyly.

g) Budou případné připomínky účastníků zapracovány do další verze programu? Pokud ne, proč?
Připomínky dětí nebudou zapracovány do další verze programu. Časový harmonogram jednotlivých bloků odpovídá danému programu a připomínky na opakování činností nebo zařazení dalších her nejsou důvodem k přepracování programu.

h) Jak byl program hodnocen ze strany realizátorů programu?
V rámci ověřování programu Cesta chleba byla lektory a supervizorem průběžně zpracovávána evaluace všech 7 bloků. Na konci každého bloku ověřování realizátoři podali supervizorovi zpětnou vazbu k programu (výstupy zpracovány v jednotlivých blocích programu), kde měli možnost se vyjádřit, doplnit o vlastní poznámky či náměty. Výstupy byly zapracovány do programu.
Program byl realizátory hodnocen kladně. Připravené schéma jednotlivých tematických bloků fungovalo, pomůcky byly vhodně nakoupené a skupiny dětí pracovaly s nadšením a elánem. Zájem dětí o dané téma byl značný a výběr jednotlivých témat a aktivit se dětem líbil, což bylo patrné z jejich zájmu o téma a činnosti.
Drobné připomínky k práci s konkrétní skupinou dětí: ve skupině několik dětí se specifickými potřebami (úprava v programu; zapojení asistenta pedagoga); zvyklosti přenesené z MŠ: evaluace výstupů programu v kruhu; zklidnění skupiny říkankou s rozcvičkou; gesta a „povely" k jednotlivým činnostem...

i) Navrhují realizátoři úpravy programu, popř. jaké?
Úpravy navrhují realizátoři minimální, viz předchozí body.

j) Budou tyto návrhy realizátorů zapracovány do další verze programu? Pokud ne, proč?
Viz předchozí body.

k) Konkrétní výčet úprav, které budou na základě ověření programu zapracovány do další/finální verze programu: Viz předchozí body.

	Jméno, příjmení, titul	Datum a místo	Podpis
Zpracoval/a	Lenka Geringová, Mgr.	**29. 6. 2019 Slaný**	